

BORBA ZA OSLOBOĐENJE SENJA

u sklopu završne operacije za oslobođenje Like, Korduna, Hrvatskog primorja i Istre

Bilo je to posljednje ratno proljeće u kojem je 2. četa II bataljona XIV udarne brigade zajedno sa ostalim jedinicama XIX udarne divizije, kao i drugim divizijama u sastavu naše IV armije vodila već mjesec dana neprekidne ofanzivne borbe, goneći i uništavajući njemačke i ustaške snage — sve dok, eto, nismo stigli do samog Senja.

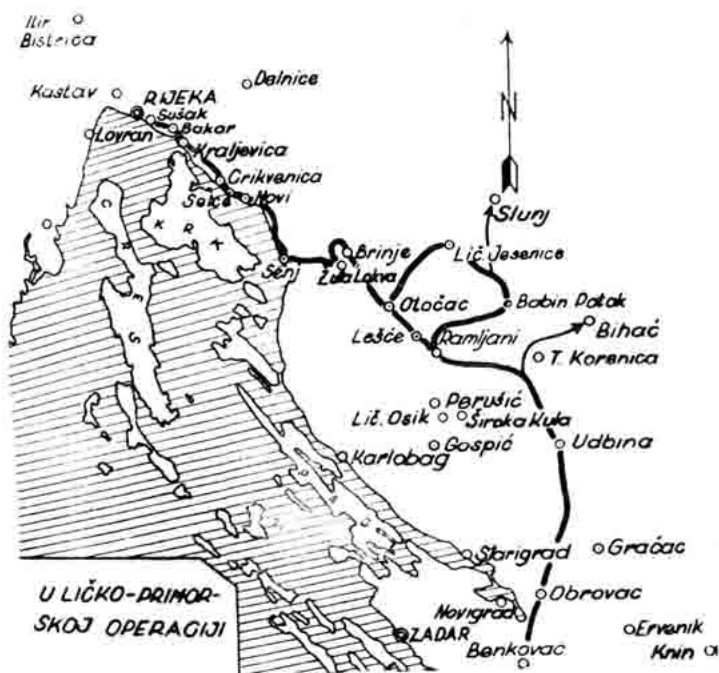
Krenula je, naime, naša 2. četa još sredinom marta 1945. godine od Benkovca preko Velebita u Liku, pa na osvajanje planinskih vrhova i bunkera iznad Krbavskog polja, kojom prilikom je 2. četa pobila 20 švaba i ustaša, te neprijatelja natjerala u bijeg. Tako je počela borba naše 2. čete zajedno sa ostalim jedinicama za konačno oslobođenje. Oslobođeni su bili Bunić i Titova Korenica. Neprijatelj je svoj bijes iskaljivao na golorukom stanovništvu. Na zvjerski način su bili ubijeni mještani jednog zaseoka nedaleko Korenice. Svojim očima smo vidjeli zaklanu djecu i žene i oko 40 spaljenih ljudi.

Zatim smo preko planine Plješevice, prošavši pored Bihaća u kom su se vodile ogorčene borbe i koji je bio u plamenu, krenuli u Kordun — u pravcu Slunja. Nedaleko Slunja smo se sukobili sa neprijateljem koji je hitao u pomoć svom garnizonu u Bihaću. Jurišali smo uništavajući ih i tjerajući sa čuke na čuku, te oslobodili Slunj.

Ponovo smo se zatim vratili u Liku i kod Plitvičkih jezera i Babinog Potoka vodili borbu sa ustašama po šumovitim čukama, te ih natjerali u bijeg i 4. aprila 1945, stigli u reon Perušića. Tog dana kod Ramljana je naša 2. četa na juriš zauzela iznenađenu njemačku bateriju i zarobila dio njenog ljudstva na čelu sa majorom.

Poslije oslobođenja Otočca i čišćenja Gacke doline, Lika je konačno zauvijek bila oslobođena. Naša je 2. četa, nastupajući sa ostalim jedinicama i tjerajući neprijateljske snage, krenula preko Žute Lokve u pravcu Senja.

Ujutro 8. IV 2. četa je, krećući se u koloni sa potrebnim borbenim osiguranjem, već bila stigla i do prvih kuća u predgrađu Senja. Tada smo iznenada dobili novo razređenje da se odmah povučemo, što me je iznenadilo, pošto je neprijatelj ispred nas bježao. Tek kasnije mi je bila jasna sva opravdanost ovog izvanrednog manevra. Dobili smo, naime, zadatak da za-

Sl. 106 — Skica završnih operacija jedinica 4. armije NOVJ za konačno oslobođenje Like, Podgorja i Senja u travnju 1945.

posjednemo položaje iznad komunikacije Senj—Novi Vinodol i time odreže-mo odstupnicu neprijatelju u pravcu Novog. Uslijedio je marš visovima Vele-bita. Taj manevar smo vršili po veoma jakoj buri i noću djelomično, tako da nam je kretanje bilo otežano i iziskivalo je veliko naprezanje boraca. Ipak je naša 2. četa zajedno sa ostalim jedinicama XIV udarne brigade uspjela do jutra zaposjesti položaje iznad same komunikacije i čekala je spremno svanuće, a time i nailazak neprijatelja. Bili smo svjesni da će to biti ogorčena borba, jer neprijatelj nije imao mnogo da bira — ili u more, ili na nas, kako bi se nekako probio. Znali smo također da su u pitanju jake neprijatelj-ske snage.

I stvarno ujutro 9. IV 1945. godine ugledali smo nepreglednu kolonu koja se kretala komunikacijom od Senja prema Novom Vinodolu i sve nam se više približavala. A mi smo se pritajili i čekali...

Kako smo kasnije saznali, to je bila 392 njemačka divizija (tzv. »Plava di-vizija«), u čijem su se sastavu nalazile i neke ustaške i legionarske jedinice. U koloni je bilo i motornih vozila.

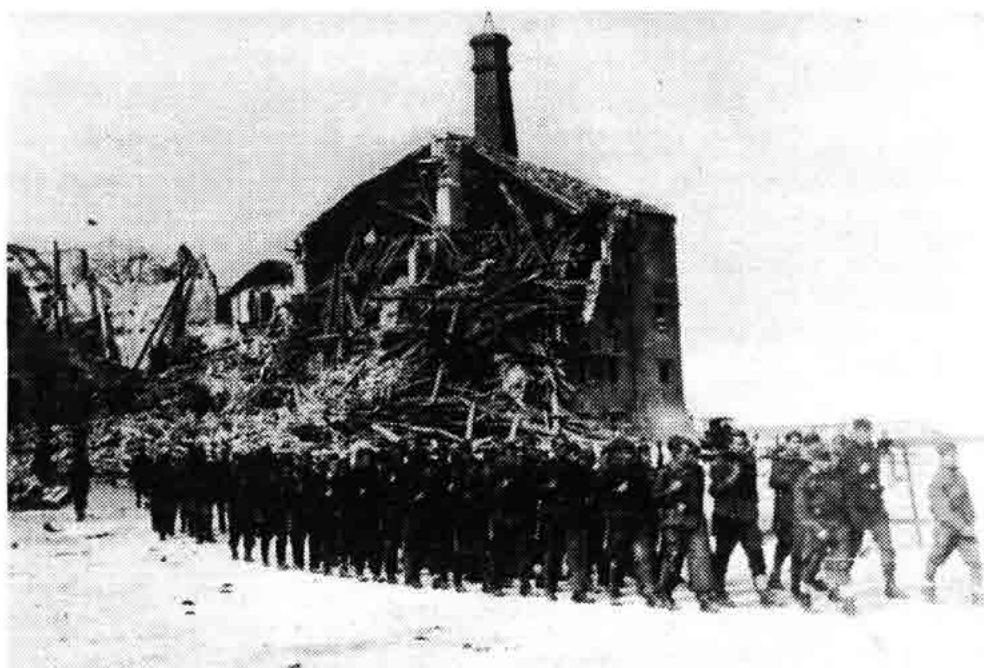
Te su se neprijateljske snage, pod pritiskom dijelova XIX divizije i XXVI divizije izvlačile iz Senja. Neprijatelj je, međutim, i dalje uporno branio Senj, kako bi svojoj glavnini stvorio potrebno vrijeme za odstupanje ka Novom. Senj je bio oslobođen tek negdje predvečer 9. IV 45., kada su ga već bile napustile glavne neprijateljske snage.

A na komunikaciji između Senja i Novog otpočeo je tog jutra pravi pakao! Propustivši neprijateljsku kolonu da se po cijeloj dužini izloži našem bočnom dejstvu, otvorili smo jednovremenu ubitačnu vatru. Iznenadenje je bilo potpuno! Neprijatelj, izgleda, nije ni pretpostavljao da ga naša XIV udarna brigada, kao i ostale jedinice naše XIX udarne divizije čekaju u zasjedi. Mnogi njegovi vojnici su tada skakanjem u vodu tražili spas. Poslije prvog iznenadenja i poslije većih gubitaka, neprijatelj pokušava ogorčenim jurišima na pojedinim mjestima da se probije kroz naše položaje, a što mu samo ponegdje i uspijeva. Borba je trajala bez prestanka cijeli dan — sve do mraka. A kada je padom mraka zatihla i kada smo se spustili na cestu, prizor je bio stravičan. Svugdje su ležali ubijeni neprijateljski vojnici i oficiri, te razbacana oprema i vozila. U toj borbi neprijateljska divizija je bila desetkovana. Bio je uništen i štab 392 divizije na čelu sa svojim komandantom, generalom Henri von Michelom. Bilo je zapljunjeno i dosta neprijateljskog naoružanja i opreme. Samo je mali dio neprijateljskih snaga uspio, zahvaljujući noći, da se probije dalje na sjever. Veći dio neprijateljskih jedinica je bio raspršen. Te su dezorganizirane grupe i grupice bile u toku 10—12. IV uglavnom uništene ili zarobljene na tom širem području. I u ovoj borbi, iz koje smo izašli pobjednici, došla je do izražaja visoka svijest i moral naših boraca, kao i njihovo junaštvo. (Neki detalji te borbe se spominju i u Naredbi br. 9 štaba XIV brigade XIX udarne divizije IV ju. armije od 15. V 1945. Moram ovom prilikom naglasiti da ovom Naredbom iz razumljivih razloga nisu za-bilježeni svi podvizi naših boraca, te je mnogo toga još ostalo nezapisano).

Tom pobjedom je uspješno bila završena prva bitka za konačno oslobođenje Hrvatskog primorja, te je bio oslobođen grad Senj. Ali nas su čekale još nove teške i krvave bitke, čekao nas je još dugi put do konačne Pobjede, na kom će mnogi pripadnici naše 2. čete, naše brigade i divizije položiti svoje živote. Mi smo toga tada bili potpuno svjesni. Zbog neprekidnih danonoćnih marševa i borbi, te gotovo bez snabdijevanja u toku proteklih mjesec dana, pošto naše brzo nastupanje nije bila u stanju da prati komora, bili smo svi jako iscrpljeni. Međutim moral boraca naše 2. čete je bio veoma visok. Snagu nam je davalo uvjerenje da je to konačan obračun sa fašistima. Znali smo da po svaku cijenu treba izdržati i nastaviti dalje radi oslobođenja Novog Vinodola, Crikvenice, Rijeke, Istre.

Pošto su bili stvoreni uslovi za dalje nastupanje, naša 2. četa je dobila 14. IV 1945. godine zadatak da odbaci i po mogućnosti uništi njemačke snage koje su spriječavale naše napredovanje u pravcu Novog Vinodola, a u cilju oslobođenja grada.

Pred našom četom nalazila se njemačka jedinica nepoznate jačine. Ona je već ranije bila posjela položaj poviše sela Donji Zagon, u kamenjaru uz samu cestu koja iz sela Ledenice vodi ka Novom Vinodolu. Taj kamenjar sačinjavaju dosta veliki blokovi stijena. Neprijateljski vojnici su imali odličan zaklon, dok je naša 2. četa, nailazeći od pravca Ledenica, morala da se razvija i zauzima položaj za napad po manje-više brisanom prostoru. Podršku neprijateljskoj jedinici u kamenjaru je vršio dio njegovih snaga koji se razmjestio iza ostataka srednjovjekovnog zamka, zvanog Frankopanska gradi-na. Ta gradina dominira cijelim terenom, te je svojim položajem omogućavala neprijatelju da našu 2. četvu, angažiranu u napadu, tuče odozgo bočno, a kasnije i iz pozadine.

Sl. 107 — Borci bataljona »Garibaldi« ulaze u oslobođeni Senj 9. IV 1945.

Pod jakom neprijateljskom vatrom naša je četa uspjela da zauzme položaj za napad nekoliko stotina metara od neprijatelja. Naprijed se međutim nije moglo, jer je neprijateljska vatra bila vrlo jaka. On nas je tukao ne samo mitraljezima i ostalim automatskim oružjem, već i granatama iz tzv. »pancerfausta«.

Bilo nam je jasno da ispred sebe imamo iskusnu vojničku jedinicu. To je bila, kako se kasnije saznalo, njemačka pionirska četa koja je sudjelovala čak i u borbama kod Staljingrada. Mnogi pripadnici te čete su imali i po nekoliko odlikovanja. Mogućnosti naše čete, kako u naoružanju, tako i po vatrenoj moći, bile su znatno ispod neprijateljskih.

Međutim, u okršaju sa neprijateljem ipak je dio naše čete uspio da zauzme položaj stotinjak metara od lijevog boka neprijatelja, na uzvišici koja dominira nad njegovim položajem. Na taj način neprijatelj se našao u polukruženju, što nam je već davalo znatnu prednost. Naknadno je ušla u borbu i naša 4. prateća četa, koja nam je ukazala veliku pomoć. Ona je, tučući Frankopansku gradinu, zatvarala neprijateljsku vatru sa tog pravca, a svojom minobačkom vatrom efikasno je tukla osnovne neprijateljske snage u kamenjaru. Baš u toku osmatranja dejstva vlastite minobacačke vatre, poginuo je na uzvišici, pogođen metkom, komandir 4. čete Jakšić.

Pošto smo komandir čete i ja procijenili da su stvoreni uslovi za odlučan napad, povelili smo našu 2. četu na opći juriš. Komandir se nalazio na desnom, a ja na lijevom krilu, bliže gradini. Borbeni moral boraca naše čete je tada došao do punog izražaja — četa je jurnula nezadrživo naprijed. Tako nešto

hitlerova elitna jedinica nije mogla da izdrži. Za desetak minuta ona više nije postojala. Samo je neznatan broj njemačkih vojnika uspio da se spasi bijegom, dok je desetak zarobljeno. Naša četa je međutim prošla bez gubitaka, sem nekolicine ranjenih.

Međutim, u napadu na gradinu je bila naknadno uvedena još neka naša jedinica iz koje je tada poginulo deset boraca. Ja to tada nisam znao. Saznao sam to tek 1974. godine, kada je SUBNOR općine Crikvenica o tome pisao u novinama, a povodom mog članka »Borba za oslobođenje Novog Vinodolskog« u Večernjem listu. Ovom prilikom želim da da izrazim zahvalnost u ime tadašnjih boraca narodu ovoga kraja, koji je u povodu 30 godišnjice oslobođenja, podigao 1975. godine tim herojima dostojnu spomen kosturnicu na groblju sela Donji Zagon. (Na žalost imena tih palih boraca se ne znaju i do sada se nisu mogla uklesati u mramornu ploču).

Likvidacijom njemačke elitne pionirske čete 14. IV 1945. godine u kasno poslijepodne kod sela Donji Zagon bila je slomljena neprijateljska obrana Novog Vinodola na vanjskom pojasu i time omogućeno jedinicama XIV udarne brigade brzo oslobođenje Novog Vinodola. Za taj svoj podvig 2. četa II bataljona je bila pohvaljena zajedno sa svojim komandirom i politkomesarom Naredbom br. 9 štaba XIV brigade XIX udarne divizije od 15. V 1945.

U vezi oslobođenja Novog Vinodolskog interesantan je i izvještaj politkomesara XIV udarne brigade Bulat Živojina-Žikija svom štabu brigade povodom ulaska jedinica naše brigade u Novi Vinodol 14. IV 1945. godine u 23,00 sati, pisanog noću 15. IV 1945. u 0,4 sata, a prepis kojeg također dostavljam Vašem muzeju, dajući uz to potrebna obrazloženja. Naša 2. četa je ušla u Novi Vinodol 15. IV 1945. godine nešto poslije 0,4 sata, nedaleko rezervoara za vodu, savladavši minske prepreke i žicu.

Poslije oslobođenja Novog Vinodola, naša je 2. četa sa ostalim jedinicama naše XIV udarne brigade nastavila sa nastupanjem. Krećući se cestom Novi—Crikvenica naša je 2. četa 16. IV 45. u rano jutro prošla istočnim predgrađem Crikvenice, te pored groblja i uzduž rječice krenula u brda da sa sjevera zaobiđe Crikvenicu. Neprijatelj je međutim uspio u toku noći 15/16 da se izvuče glavnim snagama iz grada kako bi izbjegao opkoljavanje i da se probije u pravcu Kraljevice, vodeći pri tome ogorčene borbe sa dijelovima naše V brigade, koji su pokušali da mu spriječe odstupanje. Crikvenica je tog jutra bila oslobođena!

Ne zadržavajući se, nastavili smo gonjenje neprijatelja prema Fužinama i dalje u pravcu Čavle—Grobnik—Mikelji—Lukeži, te izbili na Rječinu 20. IV 1945. godine, kad počinje neposredna borba za oslobođenje Rijeke. Borbe na Grobniku, Rječini, sv. Katarini, Lubanu (k. 499) pamtit će doživotno svi njihovi sudionici. Bile su to nemilosrdne borbe, koje su dovele do konačnog oslobođenja Rijeke. Pali su tom prilikom mnogi borci naše XIX udarne divizije, a mnogi su bili teško ranjeni i ostali su doživotno invalidi. Neprijatelj je po svaku cijenu nastojao da zadrži naše dalje nastupanje prema Trstu i zato je na Riječkom frontu pružao ogorčen otpor, bacivši na taj sektor sve raspoložive snage. Bile su to krvave danonoćne borbe u toku kojih je i neprijatelj često vršio protunapade. Kakvog su karaktera bile te borbe može se približno zaključiti i iz pisma kojeg sam 25. IV 1945. pisao svojoj majci. Tada su mnogobrojni ranjenici sa Rijeke bili prevezeni kamionima u Crikvenicu. Hoteli su bili adaptirani u bolnice naše IV armije. Najviše ranjenika je bilo u hotelu »Terapija«, a ja sam ležao u hotelu »Beograd«. Tada je u Crikvenici moglo

biti i preko hiljadu ranjenika. Mnogi teški ranjenici su u Crikvenici umrli, a mnogima su bili amputirani pojedini ekstremiteti. Veliki dio tih ranjenika su ostali invalidi. Mi ranjenici, koji smo se tada postepeno vraćali u život osjetili smo svu brigu, pažnju i ljubav stanovnika Crikvenice i okolnih mjesta, koji su nam često dolazili u posjete, donoseći poklone.

Kako sam 27. IV 1945. u borbi za brdo Luban, u nastojanju da upadnemo u Rijeku bio teško ranjen, to nisam učestvovao u daljim borbama. Međutim žestoke borbe su se i dalje vodile i u njima je učestvovala i naša 2. četa. Rijeka je konačno bila oslobođena 3. V 1945. godine.

Naša XIV udarna brigada je zatim zajedno sa ostalim jedinicama XIX udarne sjevernodalmatske divizije, vodeći i dalje teške borbe, uspjela da stegne обруč oko Ilirske Bistrice, gdje se nalazila glavnina 97 njemačkog korpusa. Prema pričanju mojih ratnih drugova, 7. V 1945. godine, poslije strašne vatre iz svih topava i minobacača, koja je traja čitav sat — sve jedinice XIX udarne divizije su krenule u posljednji napad na opkoljene snage 97 njemačkog korpusa. Već u 06,00 sati ujutro Nijemci su kapitulirali. Njihova komanda je bila prisiljena da pristane na безусловnu kapitulaciju. Ukupno se predalo 16.000 njemačkih vojnika, oficira i nekoliko generala. U naše ruke je pao ogroman ratni plijen. Ovim je prestao otpor neprijatelja u Istri i Slovenskom primorju. Time je ujedno bio i kraj dugih, teških i slavnih borbi jedinica naše XIX sjevernodalmatinske udarne divizije na njenom odlučnom putu u borbi za slobodu naše zemlje. Jedinice XIX divizije su časno izvršile svoj zadatak.

Sl. 108 — Borci 19. dalm. div. iz Senja marširaju prema Novome 9. IV 1945.